

УДК 378.011.3-051:780.614.331

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-СКРИПАЛЯ

Радван Нассіб

аспірант Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова
м. Київ, Україна

Анотація

На підставі компетентнісного та особистісно-орієнтованого наукових підходів, а також і педагогічних принципів у статті визначені та теоретично обґрунтовані педагогічні умови формування виконавських умінь майбутніх педагогів-скрипалів.

Ключові слова: педагогічні умови, педагог-скрипаль, виконавські уміння скрипаля.

Постановка проблеми в контексті сучасної педагогічної науки та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. На сьогоднішній день в Україні особливої актуальності набула проблема підготовки фахівців в галузі музичного мистецтва, зокрема педагогів-скрипалів. Скрипка належить до найбільш популярних музичних інструментів, тому попит на фахівців у цій виконавській діяльності постійно зростає, відповідно й розвивається методика викладання гри на цьому інструменті.

Згідно визначення В.Ю. Григорьева, скрипкова методика – це теорія гри на скрипці і скрипкового навчання, тобто закономірності, способи, шляхи досягнення цілей,

поставлені суспільством перед скрипалем-виконавцем і педагогом, які обумовлені сучасним станом знань та їх суспільною ефективністю [4, с. 7]. Разом з тим методика викладання скрипки у музично-педагогічних університетах має свої особливості. Вони зумовлені тим, що до цих навчальних закладів поступають студенти з різною музичною підготовкою, і це вимагає удосконалення їх виконавського апарату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення методичних праць відомих музикантів-педагогів дозволяє зробити висновок, що всі вони приділяли багато уваги різним аспектам удосконалення виконавського апарату скрипаля. Так, методичні принципи багатьох авторів скрипкових шкіл (Б. Струве, Ю. Янкелевича, А. Ямпольського, Л. Ауера, К. Флеша, К. Мостраса, В. Григор'єва, І. Войку, В. П'ятигорського, О. Шульпякова Ф. Штейнгауза та багато інших) поділяються на художні та технічні. Запропоновані у їх працях методичні поради щодо удосконалення виконавської підготовки скрипалів становлять великий інтерес як для вчених-дослідників, так і для викладачів-практиків. Разом з тим, оскільки існують тільки практичні рекомендації цих музикантів стосовно інструментальної підготовки музиканта-скрипаля, а розвиненість виконавського апарату для студентів завжди є актуальним питанням, тому актуальною стає розробка науково-обґрунтованих педагогічних умов, які не висвітлені у працях зазначених музикантів, науковців і педагогів.

Формування цілей статті. У контексті даної статті розкриємо педагогічні умови, що сприяють технічному розвитку студентів-скрипалів й тим самим удосконалюють їх виконавський апарат.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо спочатку саме поняття – педагогічна умова. У «Філософському

енциклопедичному словнику» під редакцією Л. Ільчова визначено, що умова – «це філософська категорія, в якій відображаються універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає та існує. За наявності відповідних умов властивості речей переходять із можливості в дійсність».

Розглядаючи це поняття в педагогічному аспекті, С. Гончаренко визначає його таким чином: «педагогічні умови – це певна обстановка чи обставина, що впливає (прискорює чи гальмує) на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [3, с. 97]. Виходячи із запропонованих визначень констатуємо, що педагогічні умови роблять процес навчання більш продуктивним, раціональним та ефективним.

У нашому дослідженні ми розглядаємо педагогічні умови формування виконавських умінь майбутніх педагогів-скрипалів як цілеспрямовано створені або використані обставини мистецького навчання, що забезпечують можливість досягнення його результативності. На наш погляд, у процесі навчання вони повинні враховувати їх інтереси та уподобання і разом з тим сприяти музично-виконавському та художньо-естетичному розвитку студентів.

З урахуванням попередньо обґрунтованих в нашому дослідженні наукових підходів і педагогічних принципів були розроблені педагогічні умови, спрямовані на формуванні виконавських умінь майбутніх педагогів-музикантів. Їх ми розглядали як спеціально створені обставини, що мають забезпечити ефективність формування виконавських умінь студентів у процесі навчання гри на скрипці. До таких педагогічних умов ми відносимо: 1) створення художньо-творчої атмосфери занять в класі скрипки; 2) зосередженість уваги на рефлексії психічних

відчуттів, які супроводжують розвиток виконавської техніки; 3) орієнтація на поліфункціональну стратегію виконавської діяльності майбутнього педагога-скрипаля; 4) активізація самостійної роботи над виконавським апаратом на основі отриманих знань і досвіду їх застосування; 5) створення ситуацій успіху в процесі удосконалення виконавського апарату студентів.

Перша педагогічна умова передбачає створення художньо-творчої атмосфери занять в процесі інструментальної підготовки педагога-скрипаля. На нашу думку, це одна з головних умов мистецького навчання загалом, яка має першочергове значення у фаховому навчанні студентів. Дотримання цієї умови орієнтує на інтенсифікацію музично-естетичних і творчо-діяльнісних чинників, які сприяють утворенню власної системи цінностей студента, формують його мотивацію до професійного удосконалення, виявляють індивідуальні якості. Відповідно до них відбувається творче опанування музичного матеріалу крізь призму власного відчуття його виконавської інтерпретації.

Ця умова реалізується на ґрунті особистісно-орієнтованого підходу й передбачає дотримання принципу індивідуалізації інструментального навчання, орієнтує на розвиток особистості студента та його творчого потенціалу, передбачає спрямованість навчального процесу на самопізнання й самореалізацію, що забезпечує дію внутрішніх механізмів формування особистісних якостей майбутнього педагога-музиканта, активність пізнавальної діяльності у вивченні музичних творів. Створення художньо-творчої атмосфери занять у процесі інструментальної підготовки студентів є особливо важливим для формування мотиваційного компоненту виконавської компетентності майбутнього вчителя музики.

Друга педагогічна умова пов'язана з розвитком рефлексії у виконавській діяльності скрипача. Зазначимо, що у педагогіці рефлексія визначається як здатність до самопізнання та саморозвитку. Досліджуючи цей феномен Д. Шатіло пише: для педагогіки рефлексія відкриває шлях до подолання протиріччя між складними педагогічними завданнями сучасності, що потребують глибокого теоретичного усвідомлення, і тими прикладними засобами їхнього розв'язання, які застосовуються в освітянській практиці. Високий розвивальний потенціал рефлексії як інтроспективного психологічного процесу особистісних перетворень дозволяє використовувати її в розробці психологічних механізмів вдосконалювання професійних якостей і самовизначення особистості майбутнього вчителя.

Дослідниця вважає, що для фахової підготовки педагога важливим є розвиток професійної рефлексії і як особистісної якості, і як властивості мислення, і як умови, необхідної для творчої самореалізації та професійної майстерності. Підсумовуючи свої міркування вона підкреслює, що процес формування рефлексивних умінь у педагогів веде до розв'язання багатьох кардинально важливих завдань професійної освіти, а саме:

- підготовки педагогів до духовно-творчої самореалізації, що проявляється, насамперед, у відході від шаблонів і стереотипів;
- вироблення програми вимог до себе, до процесу і результатів діяльності;
- усвідомлення змісту обраної професії;
- формування зацікавленого, критичного ставлення до різних аспектів власної професії;
- збагачення професійного досвіду і майстерності;
- розвиток готовності до інновацій у власній професійній діяльності.

Підтримуючи цю позицію, В.М. Глазунова у своєму дослідженні робить висновок, що методи рефлексії забезпечують ефективність інструментальної підготовки майбутніх учителів музики. Це зумовлено тим, що реалізація механізму рефлексії заснована на постійному самоаналізі, сприяючи підвищенню якісного рівня виконавської майстерності майбутніх фахівців. Саме тому механізм рефлексивного усвідомлення музично – виконавської діяльності студентів педагогічних університетів є одним із найбільш важливих в інструментальній підготовці фахівців, оскільки стає поштовхом для їх пізнавальної та професійної активності. Таким чином, рефлексія виявляє процеси, які впливають на формування самоконтролю, а саме: самоспостереження, самооцінку і самоаналіз. Слухове самоспостереження є обов'язковою складовою інструментального виконавства, Саме тому, вбачаючи в ньому джерело прогресу для виконавського розвитку, видатний педагог Л. Ауер закликав своїх учнів «культивувати звичку до самоспостереження» [1, с. 44]. Отже, застосування механізмів рефлексії дозволяє полегшити усвідомлення завдань і звести вивчення твору до рівня його повного розуміння студентом на основі музично-виконавського самоконтролю.

Відповідно до третьої педагогічної умови розглядаємо можливість формувати виконавські уміння майбутніх педагогів-скрипалів у різних видах інструментальної діяльності. Основними завданнями на цьому етапі навчання ми визначили:

– опанування студентами техніки гра на музичному інструменті, яка передбачає засвоєння різноманітних вправ, етюдів і творів різних форм, стилів і жанрів, оволодіння виконавською постановкою, аплікатурними прийомами,

штриховою технікою, звуковеденням, виконавською інтонацією, різноманітними прийомами фразування, агогіки, метроритму, поглибленого слухового контролю;

– оволодіння інтерпретаційними уміннями (реалізація авторського задуму в процесі виконання твору, створення художнього образу та варіативність його відтворення відповідно до різних ситуацій), використання широкої палітри засобів художньої виразності, дотримання форми, стилю і жанру твору;

– удосконалення виконавського репертуару та методів роботи з ним (етюдами, вправами, поліфонічними творами і творами великої форми, різними за характером п'єсами);

– формування виконавської і сценічної культури студентів (урахування індивідуальних особливостей, психологічна установка на публічний виступ, сценічна поведінка тощо).

Важливою складовою інструментально-виконавської підготовки вважаємо також оркестрово-сценічну та оркестрово-методичну підготовку, яка здійснюється на заняттях оркестрового класу на засадах компетентнісного підходу. На цих заняттях студенти мають ознайомитись зі специфікою оркестрового і ансамблевого виконавства, з широкою палітрою оркестрової та ансамблевої літератури, а також оволодіти навичками гри в оркестрі (ансамблі). Важливим аспектом в цьому напрямку також вважаємо опанування навичками оркестрового диригування в процесі вивчення спецкурсу «Основи оркестрового диригування».

Оркестрово-методичну компетентність педагога-скрипаля ми розглядаємо як готовність професійно виконувати функції керівника інструментального колективу відповідно до сучасних вимог. Така компетентність інтегрує індивідуальні інструментально-виконавські

навички і професійно-педагогічні якості, трансформуючи їх у особистісну потребу реалізувати себе в нових умовах освітньої діяльності. При цьому вмотивованість якісної власної підготовки проявляється у намаганні працювати з інструментальним колективом, здатністю до фахового самовдосконалення, у пошуках художньо-творчої інтерпретації музичних творів. Якщо студент ще під час музичного навчання в педагогічному університеті навчиться ставитися до себе як до компетентного суб'єкта фахової діяльності, то виконання методичної роботи, як слідство, буде успішним. Якість такого ставлення свідчатиме про рівень сформованості методичної компетентності майбутнього фахівця.

Оркестрово-методична компетентність формується на всіх фахових дисциплінах і характеризується здатністю застосовувати в роботі з інструментальними колективами професійно-педагогічні знання, навички та уміння (диригентські, слухові, організаційні, музично-аналітичні, читання партитур, аранжування музичних творів для різних інструментальних колективів); володіння репертуарним тезаурусом оркестрових творів та наявністю систематизованих знань щодо методики роботи з інструментальними колективами різного складу; здатність поєднувати різні форми роботи (колективну, групову, індивідуальну) та види музично-інструментальної діяльності (навчальну, репетиційну, концертно-виконавську). Отже, оркестрово-методична компетентність педагога-скрипаля є особистісним утворенням, яке проявляється у наявності здібностей до організації та здійсненні процесу керівництва різними інструментальними колективами на рівні сучасних освітньо-художніх вимог, фахової самореалізації і самовдосконалення, успішного вирішення методичних

завдань. Отже, орієнтація на поліфункціональну стратегію виконавської діяльності допомагає майбутньому педагогу-скрипалю набути фахових якостей та всебічно розвинути свої виконавські уміння.

Четверта педагогічна умова спрямована на активізацію самостійної роботи над виконавським апаратом на основі отриманих знань і досвіду їх застосування в процесі навчання. Реалізація на практиці цієї умови передбачає урахування положення, що пізнання музичного мистецтва та відтворення музичних творів на належному технічному рівні відбувається через моделювання творчого процесу. Формування самостійного музичного мислення студентів тісно зв'язане з розвитком усвідомленого сприймання музики, осмисленості та виразності у виконанні скрипкового репертуару. В даному випадку важливим фактором стає застосування елементів цілісного аналізу, розкриття музично-образного змісту твору в єдності з його формою. Цьому також допомагають знання стосовно музичних жанрів, стилів, відомості щодо творчості різних композиторів та скрипалів-виконавців. В цілому вони відіграють величезну роль у формуванні музичної творчості студентів та удосконаленні їх виконавської майстерності.

Підкреслимо, що інтенсивний розвиток музичного мислення студентів відбувається під впливом прямих і побічних факторів. Тут діють і виконавський показ, і словесні художньо-асоціативні стимули, і музично-теоретичний аналіз. Відтак слухове самоспостереження студентів переростає у виконавську дію. Саме тому, використовуючи творчі завдання, необхідно дати можливість студенту самому дійти до вирішення завдань, тобто розвивати у нього творчу ініціативу. Для цього можна, наприклад, запропонувати йому підібрати зручну аплікатуру, яка найбільше відповідає

характеру мелодії, визначити оптимальний темп виконання твору, підібрати вправи для опрацювання найбільш складних у технічному відношенні фрагментів твору. Але розвиток навичок самостійної роботи відбувається успішно лише в тому випадку, коли студент розуміє, яку художню мету має вказівка педагога.

Наступною педагогічною умовою вважаємо створення ситуацій успіху в музично-виконавській діяльності студентів. Варто зазначити, що актуалізація проблеми досягнення успіху є надзвичайно важливою для сучасної практики інструментальної підготовки педагогів-музикантів, адже успіх, пережитий неодноразово під час навчання, сприяє визволенню прихованих потенційних можливостей студентів, перетворенню та реалізації їх духовних сил, стимулює до фахового саморозвитку й зростання.

Почуття успіху відіграє ключову роль у виконавському розвитку індивіда, оскільки воно безпосередньо пов'язане з його природною активністю, що лежить в основі всіх майбутніх видів діяльності і життєдіяльності загалом. Усвідомлення успіху, розуміння його важливості для себе, отримання емоційного піднесення, обумовлено внутрішнім світом самого студента і виникає внаслідок досягнень значущих для нього видів діяльності.

Успіх як соціальне визнання, на думку Г. Тульчинського, займає суттєве місце в системі мотивації, в якій вчений виділяє два основних напрямки: мотивацію успіху як досягнення мети і результату, і мотивацію запобігання невдачі. Відповідно можна говорити про пряму залежність між почуттям успіху суб'єкта та його мотивацією на досягнення. Ця залежність є досить важливою, оскільки в суб'єкта може виникнути мотив уникання негативних результатів. На наш погляд, для

цілеспрямованого формування досвіду виконавської діяльності мотиваційна тенденція щодо досягнення бажаного результату має превалювати над мотивом уникнення результативності [6, с. 54].

Науковці наголошують, що метод «ситуацій успіху» спрямований на створення системи установок і позитивних мотивів до виконавської діяльності. Він стимулює особистісну активність студентів, максимальну зацікавленість і концентрацію зусиль на досягнення найкращого результату. Відповідно суть даної умови полягає в тому, що викладач спеціально підбирає і продумує систему методів, форм і засобів навчання з метою підтримки стійкого інтересу до виконавської діяльності. Тільки в цьому випадку отримані студентами знання сприймаються як особистісно значущі. А. Белкін вважає, що задача педагога полягає в тому, щоб дати кожному із своїх вихованців «пережити радість досягнення, усвідомити свої можливості, повірити в себе» [2, с. 30]. Виконання даної умови вимагає створення творчої атмосфери на заняттях, активного художньо-педагогічного спілкування, застосування інноваційних форм, прийомів, засобів проведення уроку та їх оригінальних поєднань, удосконалення існуючого досвіду підготовки виконавців у відповідності з поставленими завданнями, вміння бачити альтернативні варіанти рішень однієї й тієї ж проблеми.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у досліджуваному напрямі. Таким чином, формування виконавських умінь – це багатокомпонентне поняття, яке відбувається у складному процесі та здійснюється під впливом багатьох чинників: психічних, музично-досвідних, індивідуально-творчих. Необхідним середовищем для нього є комплекс виділених педагогічних

умов, що сприяють ефективності виконавському процесу і професійній майстерності майбутніх педагогів-скрипалів.

Список використаних джерел

1. *Ауер Л.С.* Моя школа игры на скрипке. Интерпретация приведенной скрипичной классики / Л.С. Ауер – М, 1965.
2. *Белкин А.Г.* Ситуация успеха. Как её создать: книга для учителя / А.Г. Белкин – М. : Просвещение, 1984. – 179 с.
3. *Гончаренко С.У.* Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
4. *Григорьев В.Ю.* Методика обучения игре на скрипке / В.Ю. Григорьев. – М. : Издательский дом «Классика-XXI», 2006. – 256 с.
5. *Падалка Г.М.* Педагогіка мистецтва: Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г.М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
6. *Тульчинський Г.Я.* Разум, воля, успех. О философии поступка / Г.Я. Тульчинський. – Л., 1990. – 214 с.

References

1. *Auer L.S.* Moja shkola igrы na skripke. Interpretaciya prizvedenij skripichnoj klasiki / L.S. Auer – M, 1965.
2. *Belkin A.G.* Situaciya uspeha. Kak ejo sozdat': kniga dlja uchitelja / A.G. Belkin – M. : Prosveshhenie, 1984. – 179 s.
3. *Goncharenko S.U.* Ukrayins'kyj pedagogichnyj slovnyk / S.U. Goncharenko. – K. : Ly`bid`, 1997. – 375 s.
4. *Grigor`ev V.Ju.* Metodika obuchenija igre na skripke / V.Ju. Grigor`ev. – M. : Izdatel`skij dom «Klassika-XXI», 2006. – 256 s.
5. *Padalka G.M.* Pedagogika my`steczstva: Teoriya i metody`ka vy`kladannya my`stecz`ky`x dy`scy`plin / G.M. Padalka. – K. : Osvita Ukrayiny`, 2008. – 274 s.

6. *Tul'chins'kij G.Ja. Razum, volja, uspeh. O filosofii postupka / G.Ja. Tul'chins'kij. – L., 1990. – 214 s.*

Радван Нассиб

аспирант

Национального педагогического университета
имени М.П. Драгоманова,
г. Киев, Украина

Радван Нассиб

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ
ФОРМИРОВАНИЯ ИСПОЛНИТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ
БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-СКРИПАЧЕЙ**

Аннотация

На основании компетентностного и личностно-ориентированного научных подходов, а также и педагогических принципов в статье определены и теоретически обоснованы педагогические условия формирования исполнительских умений будущих педагогов скрипачей.

Ключевые слова: *педагогические условия, педагог-скрипач, исполнительские умения скрипача.*

Radwan Nassib

Postgraduate of the

National Pedagogical Drahomanov University,
Kyiv, Ukraine

Radwan Nassib

**THE PEDAGOGICAL CONDITIONS
FOR THE FORMATION OF FUTURE
TEACHER-VIOLINISTS' PERFORMING SKILLS**

Abstract

In this article the pedagogical conditions for the formation of future teacher-violinist's performing skills are defined and theoretically well-grounded on the basis of competence, personality-based scientific and pedagogical approaches.

Today the problem of training specialists in the field of musical art in particular teachers-violinists has become notably relevant in Ukraine. A violin is one of the most popular musical instruments, so the demand for specialists in this performing activity is constantly growing, and the technique of teaching playing this instrument is accordingly developing. Considering that only practical recommendations for these musicians towards the musical training of a teacher-violinist are existed and that the development of performing technique has always been a pressing issue for the students, the designing of scientifically well-grounded pedagogical conditions, not covered in the works of the noted musicians, scientists and teachers, is becoming essential.

In the context of this article, we will reveal the pedagogical conditions that contribute to the technical development of violin students and thereby improve their performance.

The scientific approaches and pedagogical principles were well-grounded in our article; the pedagogical conditions were developed and aimed at forming the performing skills of future teachers-musicians. We considered them as specially created circumstances that should ensure the effective formation of students' performing skills in the process of learning to play the violin. We include such pedagogical skills as: 1) creation of artistic and creative atmosphere in the class of violin; 2) focus on the reflection of mental sensations that accompany the development of performing techniques; 3) orientation to the multifunctional strategy of the performance of a future teacher-violinist; 4) activation of independent work in the performing techniques on the basis of the received knowledge and the experience of their application; 5) creation of

situations of success in the process of improving the student's performing techniques.

The formation of performing skills is a multi-concept that occurs in a complex process and is under the influence of many factors: mental, musical and experiential, creative and individual. The necessary environment for it is a complex of designated pedagogical conditions that contribute to the effectiveness of the performing process and the professional skills of future pedagogue-violinists.

Key words: *pedagogical conditions, pedagogue-violinist, performing skills of violinist.*